

ТМ	Г. XXXIV	Бр. 4	Стр. 1317-1325	Ниш	октобар - децембар	2010.
----	----------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 271.2-726.6:316.3»20»

Оригинални научни рад

Примљено: 26. 7. 2010.

Радован Биговић
 Универзитет у Београду
 Православни богословски факултет
 Београд

ВЕРА У ПОСТМОДЕРНОМ И ПОСТСЕКУЛАРНОМ СВЕТУ*

Резиме

У тексту се из угла православног богословља сажето анализира положај вере у постмодерном и постсекуларном свету, а онда предлаже и дискутује оригинална типологија верника. Према аутору, постоје следећи типови: утилитарни, интелектуални, морални, социјално-активистички, национални, естетски, аскетско-духовни и православни.

Кључне речи: типологија верника, вера, православна вера, постмодерни свет, постсекуларни свет

Данас су многе речи превредноване и изгубиле смисао. Међу њима је и појам вере. Као хришћани верујемо и исповедамоа је наша вера „радосна вест“. То је дословно значење и саме речи „Еванђеље“. Но, упркос томе сведоци смо да млади тако често веру не доживљавају као дивну, привлачну и радосну вест. Често се питам зашто наше поруке о вери нису уверљиве, него су чак досадне? Људи хришћанску веру данас своде своде на обичну људску веру.

У „постхришћанској епохи“, за „постмодерног човека“, вера је постала за „добронамерне“ скуп добрих начела; за „моралне“ скуп моралних прописа; за „побожне“ вршење религиозних ритуала; за „патриоте“ део националне традиције; за „модернисте“ симбол конзерватизма; за „научнике“ симбол мрака и незнања; за „трговце“

rbigovic@gmail.com

* Почетна верзија чланка је саопштена на трибини *Религије света*, коју је, у распону од 19. фебрура до 23. априла 2010, организовао Лесковачки културни центар.

духовна добит; за „тужне“ утеха. Веровати значи прихватање неких начела, ставова, истина, вредности, без испитивања, доказивања и проверавања. Веру људи често разумевају као „увереност“, „уверење“, „убеђење“. Бити верник значи бити уверени присталица неког учења, доктрине, идеологије.

Веровати подразумева прихватити неко учење, космологију без логичких и емпиријских доказа. За неке веровати у Бога значи веровати у Бога као идола који благосиља и штити њихову моћ и власништво. За „услужне“ и псеудоинтелектуалце веровати значи прихватити а не резумети.

„Веруј и не истражуј“ (парола непознатог порекла)! Неки је сматрају „квинтесенцијом метафизике“ (Христо Јанарас). Вера је овде слепа. Апсолутно поштовање ауторитета. Таква вера је идејни темељ сваког тоталитаризма: идеолошког, политичког, религиозног.

„Без невоље нема богомоље“ (народна изрека). Људи често верују и траже Бога у време страха, рата, несрећа, елементарних непогода, патње, бола, немаштине. Када ти периоди прођу они се враћају животу који нема никакве везе са Богом. Верују кад им нешто треба, а када то прође опет настављају да живе као да Бога нема. Има људи који не верују у Бога, али су кажу религиозни. Воле да сврате у Цркву (када нема никога у њој). То им „прија“. Тада налазе „мир“ и „спокојство“. Вера је нека врста рекреативног задовољства у „светим“ и „узвишеним“ стварима. У цивилизацији где је основни смисао живота што више произвести и што више потрошити, вера је неопходна и **корисна** за националне интересе, породицу, друштво. Она људе чини добрим и поштеним. Ако си „добар“ Бог те награђује, ако си „лош“ Он те кажљава. Тако се разрешује сва људска (не)правда. Вера је важна за васпитање деце и омладине. Од ње се очекује да их „дресира“, да буду покорна и послушна. Вера је терапија, помоћ и утеха, гарант индивидуалне среће и задовољства. За неке је вера само „каранфил на реверу“. Они верују у оно што се најбоље плаћа. Веру неки тумаче као „традицију“ и „леп обичај“ (обавезујемо се данас на оно што је било некада, на стил егзистенције који је био у прошлости).

ТИПОЛОГИЈА ВЕРНИКА

Упркос свим сличностима вероватно сваки човек веру доживљава на свој начин, као што је то случај са доживљајем света и самим животом. Иако су уопштавања увек ризична и једнострана чини се да данас код нас, а и у свету, преовладавају следећи типови верника: утилитарни-активистички, интелектуални, морални, социјални, национални, естетски и аскетско-духовни тип.

1. УТИЛИТАРНИ ТИП. За већину људи данас, верујућих, неверујућих или агностика, добро је он што је корисно, што доноси „профит“. Тај утилитарни и „тржишни карактер“ (Фром) и ментали-

тет рефлектује се и на вернике. Многи људи о вери расуђују и вреднују је из перспективе користи, било њима или другима. Чак се и истинитост вере процењује критеријумом корисности. Вера нас теши, даје мир, смисао, боље расположење, успешност у послу, боље здравље, стваралачку инспирацију. Ако смо верници добијамо друштвене награде, углед и признања. Вера користи служењу, очувању, националних интереса, културе, језика, државе. Може да користи интеграцији једне нације. Услед разних невоља и биолести, физичких, психичких, духовних и социјалних људи исчекују чудо, исцелење „решење свих животних проблема. Поједини псеудодуховници, имајући у виду ту склоност људи, дају „рецепте“ људима у невољи за све животне проблеме и ситуације. Зар ми стално нешто од Бога не тражимо? Кад то не добијемо просто се срдимо на Бога, постајемо разочарани.

2. ИНТЕЛЕКТУАЛНИ ТИП. За овај тип људи вера је у суштини један поглед на свет. Прихватљив и пожељан. Данас многи људи говоре посебно интелектуалци, да су били агностици, нихилисти, марксисти, либерали. Неки истичу да су се бавили јогом, медитацијом, психоанализом. Но тамо нисмо нашли решење за своје интелектуалне недоумице. То смо, кажу, нашли у хришћанству. Оно им је прихватљиво као интелектуални и рационални поглед на свет. За овај тип људи вера и хришћанство је у суштини једна узвишена теоријска философија живота. Таква вера задовољава њихов разум, али не и срце. Теоријски они прихватају Бога, али тај Бог нема много везе (чак никакве) са њиховим свакодневним животом. Практично они живе као да Бога нема.

3. МОРАЛНИ ТИП. Током целе историје хришћанства постојала је тенденција да се хришћанска вера сведе на један морални систем забрана и казни. Стално се уобличавала представа о Богу као целату, суровом судији и садистичком ауторитету. Та самосвест и такво разумевање вере, стиче се утисак, ушло је у подсвест хришћанских народа. И после две хиљаде година остаје велика загонетка зашто је у Европи више заступљен старозаветни морал него новозаветни. Чак постоји редукција свеукупног хришћанског морала на декалог. Од великог броја људи данас можемо чути да је хришћанство најсавршеније морално учење, да има најузвишенију етику и да је просто образац врлинског живота. Људи од хришћана стога и очекују да буду морални људи, примери за углед. Али у свакодневном животу нема доказа да су хришћани бољи од других људи. Сваки њихов грех, још ако је свештено лице, изазива саблазан, подозрење, осуду. Од верског образовања у државним школама родитељи највише очекују да им вероучитељи васпитају децу као послушне, покорне, моралне, поштене људе. Раскорак између Цркве и савременог света је највећи баш када су у питању етичке норме и морално понашање. Хришћанску етику не одбацују само нехришћани и неверујући већ и

сами хришћани, посебно кад је реч о ексуалној и брачној етици. Моралисти су строги према другима а благи према себи. Што код других осуђују, код себе грчевито бране. Свакога осуђују и то немилосрдно. Понекак уништавају грешнике, а не грех. Црквене заједнице које своје постојање темеље на претемзији о моралној надмоћи, људима су данас одбојне, јер неминовно позивају људе да траже наше недостатке и да их са радошћу приказују свету. Црква је данас често предмет напада у медијима. Њени греси се стављају на насловне стране. То је зато, што се уопштено, и погрешно сматра, да бити хришћанин заправо значи бити бољи од других људи.

4. СОЦИЈАЛНИ–АКТИВИСТИЧКИ ТИП. Један број људи, како у прошлости тако и данас, у хришћанству налази кључ за решење свих нагомиланх друштвених проблема и противречности. Они верују да се на хришћанској основи могу стварати и изграђивати модели истински праведног и хуманог друштва. Кроз цео двадесети век, а и у минулим вековима, Цркве су жустро критиковале друштвене неправде и аномалије, посебно комунизам и капитализам, истичући да хришћанство може да обезбеди друштвену правду. Људе занесене социјалним утопијама посено привлачи хришћанско учење о љубави и солидарности.

5. НАЦИОНАЛНИ ТИП. Код нас, а и на другим местима, већ дуже времена, многи веру доживљавају и разумеју као део националне идеологије, као важан фактор националног идентитета, што треба неговати и поштовати. “Вера нас је одржала, њојзи хвала“! Према тим тумачењима Црква је створила нацију, националну државу и културу и формирала њихов идентитет и зато се она налази по рангу на првом месту националних институција. На другом месту је војска код нас. Њихова љубав према својој нацији се често манифестује као мржња према другима. Понекад се у име Христа осуђује и убија припадник друге нације. Не ретко се Христос и Црква национализују. У дијаспори је Црква често била готово исто што и национални клуб (место националног окупљања). Етнофилетизам је савремена јерес и велико искушење за Православну Цркву.

6. ЕСТЕТСКИ ТИП. Овај тип верика у хришћанству привлачи његова лепота и красота, архитектура, иконе, музика, појање и друге врсте уметности. Они одлазе у цркви где је млад и леп владика, свештеник или ђакон, где пева атрактиван хор, где блистају фреске и слично. Крштавају се и венчавају у атрактивним храмовима, који су ин. Други храмови не одговарају њиховом угледу и реномео.

7. АСКЕТСКО-ДУХОВНИ ТИП. Данас је ин, модерно да свако има свог психолога, зубара, месара, пекара, електричара, лекара па, зашто не, и свог духовника. Шта су данас поједини духовници, не сви? Нека врста гуру-а. Управитељи савести. То постају животне вође који се имају беспоговорно слушати. Духовна чада се морају у

потпуности одређи своје воље и потчинити се вољи духовника. Воља духовника има мистични темељ ауторитета. Поистовећују је са самом Божанском вољом. Они одређују шта ће, кад и како јести, постити. Они прописују епитимије, забрањују и одобравају причешће. Одобравају кад, и колико пута, брачни другови могу да спавају заједно. Ако духовник каже може се и против Цркве ратовати, могу се не поштовати Сабори, Синоди, Епископи, Патријарси, а за свештенике и да не говорим. Не мора се ићи на Литургију и друга богослужења или то послушна чада могу да чине кад и где они кажу. Ти духовници себе пртварају у религију. Они постају божанства којима се треба клањати. Од духовне деце не траже да прихвате Христа и да живе по Његовој вољи, већ их потчињавају својој сопственој вољи својој интрпретацији хришћанства. Често користе клетве, психолошке уцене, разне методе „испирања мозга“ и менталне контроле. Све то чине, злоупотребљавајући људске патње и мукле, да би стекли и материјалну корист. Свакако, ту су и они духовници који верују да је то права православна духовност а није им мотив никаква корист. Они индетитет Цркве свде на такву врсту духовности. Заборављају да се појам „духовник“ не среће у канонима већ само појам „отац“, што није исто. Отац брине о целокупном животу своје деце а не само о тзв. духовним стварима. Отац је благодатни а не садистички ауторитет. Грех је данас не признати постојање псеудоправославне духовности која постаје озбиљна еклисиолошка болест.

Многи су данас хришћани у оној мери у којој им наша вера не ремети нашу прикованост за ствари овога света, и обратно, многи су хришћани, верујући у мери у којој је вера адаптирана за потребе света, тј. када вера поткрепљује те потребе својим безусловним ауторитетом.

Треба искрено признати да ни један од ових типова није чист. Најчешће је код људи комбинација више ових карактеристика. Ни један од ових типова сам по себи није апсолутно нецрквен и штетан, али јесте једностран и ускогруд. Скучен. Ризичан.

7. ПРАВОСЛАВНИ ТИП. Шта вера није, са православног аспекта? Вера није интелектуално знање, ни повремено религиозно осећање, које настаје и нестаје. Предмет вере нису апстрактне идеје, већ конкретне личности у које човек има поверење. Вера није неко мишљење, морални пропис, уверење које се темељи на умовању. Вера није механичко понављање, рецитација онога што се научило, нити је прихватање теорије о стварима о којима се заправо ништа не зна. Постмодерни човек веру разуме као некадашњи стил егзистенције, као нешто „јучерашње“. Вера је конзервативизам, нешто што је супротно модерни. Обавезујемо се данас на оно што је било јуче. Вера није научна истина, друштвена навика, национална традиција. Вера није утисак или осећај, оптимизам према животу, задовољена потреба за сигурношћу. Ипак. Од свега тога нешто и јесте.

Шта је православна вера? Вера је **поверење**, лични однос.

Вера је **дар** Божији. Вера је живот, ЈА-ТИ однос. Вера је **додир, сусрет** са Христом, поверење у Христа. Јеванђелист Јован веру идентификује са животом у Христу (Јн.3,15; 17,3 ;20,31).Исту мисао срећемо код Светог Апостола Павла (Гал.3,11; 2,20 и Рим.1,17).У неким новозаветним списима вера је повезана са љубављу.Она се пројављује кроз љубав и као љубав. Зато се она још назива“дах живота“, „заједница“,“учествовање“(1Кор.10,16-17;3,11),“темељ“ и „ипостас“ (Јевр. 11,1;3,14). „Вера се поистовећује са самим Христом“¹. „Вера је заснована на узајамности двају „нека буде“,двају да, на сусрету снисходеће Божје љубави и љубави узлазећи од човека ка Богу. Божији глас је тих, и он зове веома благо, и никад наметљиво.Бог не наређује“².

Веровати значи „стицати Духа Светог“ (св. Серафим Саровски). Вера није приватно тражење истине, већ прихватање откривене Истине.

Вера је прихватање Христовог погледа на нас саме, на друге људе, на ствари око нас, на човечанство, на историју, на свемир, на самога Бога.

Вера је светлост која прожима и обасјава цео живот.

Вера је искуство, однос, комуникација. Она може бити посредна и непосредна. Ступњевита. Вера је поверење у Јеванђеље (св. Николај) и у Христову радосну и спасоносну вест.

Веровати значи имати поверење у Бога, поверење у сведочанство праотаца, пророка, апостола, светитеља.

За хришћане није суштинско питање: да ли верујеш у Бога, него верујеш ли Богу који се открио, увремено и упросторио, о коме ти говори и сведочи Црква. -„Вера је дескриптивна потврда одређених факата:“тако је“,“било је тако“,или „тако ће бити“³

Вера није ЈА и његови проблеми и потребе. Вера је екстатична. -„Бог је једини критериј истине о себи .У свакој људској мисли о Богу,Бог је онај који у људском уму мисли о самоме Себи. То значи да је вера дар који је понуђен свима како би Бог могао да обитава у људском духу“⁴

Веровати значи **бити за друге**. Ко верује тај не припада себи, већ ономе у кога верује.

Права вера је **слободна** јер ослобађа човека од самога себе, од свих ствари и предмета овога света.

¹ Јевтић,Атанасије, „Прологомена за исихастичку гносологију“, *Филозофске студије* (1988) XVI,134.Сличну мисао срећемо и код Владимира Лоског (уп. „Вера и богословие“ *Богословские труды*, т.12.103-105).

² Евдокимов, Павле, *Луда љубав Божија*, Манастир Хиландар, 1993. 22.

³ Флоровски, Георгије, „Откровење,философија и теологија“ у зборнику: *Православна теологија*, 242).

⁴ Евдокимов, Павле, *Луда љубав Божија*, Манастир Хиландар, 1993. 23.

Вера је „принос“, даривање. Ко највише верује, тај највише даје.

Вера је **љубав**. Она ништа не тражи. Ако се даје да би се нешто добило, не добија се ништа а губи се све. Ако се даје све, а не очекује ништа, прима се све.

Вера је као и љубав заборав на себе, одрицање од свога Ја, „излазак“ из себе.

Вера је **нада**, „потврда ствари невидљивих“ (Јевр. 11.1).

Вера је својство само људских бића.

Вера је чежња, жудња, надом испуњено исчекивање, нечег што се жели (А. Шмемен).

У „свету без другог“ вера је стално одсутна-присутност (Д)ругог који једино живот може да учини вредним и смисленим.

Вера је **додир** другог.

Савремени човек пратвара и себе у религију, апсолутизује себе и своје. Гради идентитет на себи. Веровати значи одрећи се себе и својега (свога ја, своје нације, партије, културе, идеологије) и саживети се са не-Ја, са Богом.

Људи се често **служе** Богом и другима. Вера их тера да служе Богу и ближњима.

Када људи данас кажу да верују у једнога Бога под тим обично подразумевају све богове. Веровати у једног библијског Бога- Свету Тројицу- значи веровати у **јединог** Бога који искључује све друге богове. Зато се вера у Христа често означава као „ускогруди фанатизам“, а сујеверје као „ширина погледа“ на свет. „У човеку постоје две вере. Једна је вера мозга, логичка вера прихватања. Овде човек нешто логички прихвата и верује у то што је прихватио.....Друга вера је вера срца, пошто овакве вере нема у разуму, дакле у мислима, него се она налази у области срца. Ова вера је дар Божји, тј. њу човек неће примити ако Бог не жели да му је дарује, и ова се вера назива унутрашња вера....Унутрашња вера пак проистиче из искуства благодати“⁵

Хришћанска вера претпоставља јединство, синтезу, равнотежу оностраног и оностраног, Бога и човека, душе и тела, вере и разума. Вера у оваплоћеног Бога Логоса је вера у стваралачку силу разума. Веровати и деловати неразумно противречи самој природи Бога (Бенедикт XVI).

Постмодерни „клуб себичних“ (осионих, грамзивих, похлепних, самољубивих) и Бога претвара у „тржишни производ“ који се нуди и „мидулира“ за потребе клијената. „Гладни у изобиљу“ црквену веру мере по ономе што она **чини** за човека (нацију, партију, државу, свет) а не по ономе ште она **јесте**. За хришћанску веру је важније **бити**, него **имати** .

⁵ Романидис, Јован, *Светоотачко богословље*, Београд, 2005, стр. 45.

Људи данас често трансформишу Цркву у религију, потом религија постаје култура, па политика и на крају се утопи у тржиште. **Купујем, дакле постојим!** Св се може купити, па и „религиозна добра“, у пребогатом супермаркету псеудодуховности. Зато они нешто стално траже од Бога, тргују са Њим. Траже да Он врши њихову вољу, да реализује њихове планове, уместо да они творе вољу Божију. У времену „глобалне“ тортуре и симромаштва веровати значи живети за друге, волети друге и делити са њима све. Чак и своје срце.

Вера је човеков дијалог са Богом, природом и другим људима.

Вера је стил живота, а не један његов део. Она треба да прожима све поре егзистенције, свеукупну историју и културу.

Данас треба говорити о патологији вере. Није свака вера од Бога и спасоносна. Постоје псеудовровања, кривоверја и празноверја. Постоје фалсификати вере. Постоји псеудоправославље и псеудо-црквеност, што је опасније од нецрквености. Ово није моје умовање иако су у животу са тим често суочавам. Ово је став многих, између осталих, вероватно и највећег и најзначајнијег теолога 20 века професора и оца Георгија Флоровског. „Могуће је бити, за предањску и отачку веру и немати дух Христов, живети у братомржњи и безосећајности. Могуће је чинити добра дела, а не знати за живог Христа. Могуће је говорити о хришћанским начелима и идејама, а на своме личном путу никада не срсти Христа Спаситеља Бити хришћанин значи – живети у Христу, свагда стајати пред Њим, волети Га свом силом своје благодарне и жртвоване љубави, и ништа друго не волети више (од Њега), па чак ни оно што је само по себи достојно љубави Истину треба волети не зато што је она корисна или утешна. У Бога треба веровати не зато што од Њега долазе животна добра и не ради тога да би смо од Њега добили световно благостање. Њега треба волети некористољубиво“⁶.

Савремени свет није антирелигиозан и антиверски али је у великој мери антицрквен, зато што се, стицајем многих околности код људи, уобличио једна представа Цркве која је антиживотна, застарела, ригидна, која је претња самој људској слободи и достојанству. У стварању такве представе удео хришћана није мали и безначајан. Вера, Еванђеље Христово поново може да постане „радосна вест“ само ако сами хришћани смогну снаге да признају и исповеде свој грех и започну процес „чишћења“ самог Православља од многих псеудоправославних наслага. Данас Црква често личи на кућу без прозора у коју не допире спољашња светлост, или пак на кућу која се дуго времена није проветравала. Неопходна нам је спољашња јеванђелска светлост и свеж ваздух – струјање Духа Светог у Њој, како би савремени човек поново у Њој открио наду, радост и слободу.

⁶ Флоровски. Г., „Синови и најамници – Љубав као тајна хришћанског живота“, *Крка*, (часопис епархије далматинске) 2009. год. VII. бр. 33. стр. 11-12.

Radovan Bigović, Belgrade

FAITH IN THE POSTMODERN AND POSTSECULAR WORLD

Summary

The position of faith in the postmodern and postsecular world is concisely analysed in the text from the perspective of Orthodox theology, followed by the proposal and discussion on the original typology of believers. According to the author, the types are as follows: utilitarian, intellectual, moral, socio-activistic, national, aesthetic, ascetic-spiritual, and Orthodox.

Key words: Typology of Believers, Faith, Orthodox Faith, Postmodern World, Postsecular World.